

ХУЛОСАИ

шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди

Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни
барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси
10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Парвандаи аттестатсионии № _____

Қарори шурои диссертатсионӣ аз 10.06.2024, №20

Барои сазовор донишгари Умедҷони Лоикшо, шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ

Диссертатсияи Умедҷони Лоикшо дар мавзӯи «Баррасии лингвистии диалектизмҳо дар осори Сорбон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни (734003, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 121; фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми декабри соли 2022, таҳти №306/шд) 2-юми апрели соли 2024, суратмаҷлиси №52 барои ҳимоя иҷозат дода шудааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ Умедҷони Лоикшо 24-уми марти соли 1987 дар ноҳияи Дарвози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар оилаи коргар таваллуд шудааст. Соли 2005 ба шӯбаи рӯзонаи факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни дохил шуда, соли 2010 Донишгоҳро хатм намудааст, инчунин, соли 2016 ба факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дохил шуда, соли 2019 донишгоҳи мазкурро бо ихтисоси ҳуқуқшинос ҳамчун маълумоти дуюми олии хатм намудааст. Айни ҳол дар вазифаи муовини декан оид ба корҳои таълимии факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни фаъолият дорад.

Диссертатсия дар кафедраи назария ва амалияи забоншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ: Мирбобоев Азизхон - номзади илмҳои филологӣ, мудири шӯбаи забонҳои бостон ва ориёии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ:

- Шафоатов Азал Нусратович - доктори илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи забонҳои Донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон ба номи С. Раҳимов;

- Табаров Хайрулло Назарович - номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянии Русия ва Тоҷикистон.

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода дар тақризи мусбати худ, ки аз ҷониби номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи забоншиносӣ ва журналистикаи Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода Сафарова Гулҷехра Файзовна, номзади илмҳои филологӣ, омӯзгори кафедраи забоншиносӣ ва журналистика Каримов Самариддин, котиби илмӣ ҷаласа, номзади илмҳои филологӣ, муаллими калони кафедраи забоншиносӣ ва журналистика Мамадаминова Замира Бахтиевна пешниҳод шуда, бо имзову муҳри ректори муассиса, доктори илмҳои филологӣ, профессор Гулназарзода Жило Бурӣ тасдиқ гардидааст, қайд менамояд, ки диссертатсияи номзади Умедҷони Лоикшо дар мавзӯи «Баррасии лингвистии диалектизмҳо дар осори Сорбон» ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарризон ва муассисаи пешбар бо назардошти муқаррароти бандҳои 67-70 ва 74-75-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, интиҳоб ва таъин гардидаанд. Интиҳоби муқарризони расмӣ ва муассисаи пешбар ба он асоснок мегардад, ки онҳо мутахассисони бевоситаи соҳаи забоншиносӣ буда, дар корҳои илмӣ таҳқиқотӣ фаъолона иштирок менамоянд ва дар ин самт асару мақолаҳои зиёде таълиф кардаанд, ки мазмуну муҳтавои онҳо ба мавзӯи диссертатсияи мазкур иртибот дорад.

Довталаби дараҷаи илмӣ оид ба мавзӯи диссертатсия 9 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонидааст. Маводи интишоргардида нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва мазмуни диссертатсияро инъикос намуда, саҳми шахсии муаллифро собит менамоянд.

I. Мақолаҳо, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:

[1-М]. Раҳмонов Б.Н., Умедҷони Л. Ифодаи мафҳуми чинсият дар забони тоҷикӣ (дар мисоли феъл ва исм). [Матн] / Б.Н. Раҳмонов, Л. Умедҷон // Суханшиносӣ. – Душанбе, 2019, №2 (74). – С.47-56.

[2-М]. Умедҷони Л. Луғати гуфтугӯӣ ва калимаҳои шевагӣ дар романи «Росу»-и Сорбон. [Матн] / Л. Умедҷон // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2020, №5 (88). – С.54-57.

[3-М]. Умедҷони Л. Диалектизмҳои луғавӣ дар романи «Талош»-и Шохмузаффар Ёдгорӣ. [Матн] / Л. Умедҷони // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2022, №6-1 (101). – С.144-148.

[4-М]. Умедҷони Л. Таҳлили диалектизмҳои лексикӣ фарохистеъмол дар осори Сорбон. [Матн] / Л. Умедҷон // Суханшиносӣ. – Душанбе, 2023, №3 (87). – С.51-57.

[5-М]. Умедҷони Л. Баррасии диалектизмҳои сифатӣ дар осори Сорбон. [Матн] / Л. Умедҷон // Паёми Донишгоҳи забонҳо. – Душанбе, 2023, №4 (52). – С.92-96.

[6-М]. Мирбобоев А., Умедҷони Л. Хусусиятҳои вижаи диалектизмҳои фонетикӣ дар осори Сорбон. [Матн] / А. Мирбобоев, Л. Умедҷони // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2023, №5 (106). – С.102-107.

II. Мақолаҳои ки дар маҷмуаи конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба таърифи расидаанд:

[7-М]. Умедҷони Л. Диалектизмҳои луғавӣ маҳдудистеъмол дар осори давраи истиқлолияти Сорбон. [Матн] / Л. Умедҷон // (Маҷмуаи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба Рӯзи байналмилалӣ забони модарӣ (21-уми феврал) дар мавзӯи «Истиқлоли давлатӣ ва рушди забони модарӣ»). – Душанбе: ДДОТ ба номи С.Айнӣ, 2022. – С.75-81.

[8-М]. Умедҷони Л. Диалектизмҳои луғавӣ дар осори давраи истиқлолияти Сорбон. [Матн] / Л. Умедҷон // Маҷаллаи илмӣ «Масъалаҳои забоншиносӣ». – Душанбе, 2022, №2 (2). – С.98-103.

[9-М]. Умедҷони Л. Диалектизмҳои ифодагари номи хӯрокҳо ва маҳсулоти ғизоӣ дар осори Сорбон. [Матн] / Л. Умедҷон // (Маҷмуаи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба Рӯзи байналмилалӣ забони модарӣ (21-уми феврал) дар мавзӯи «Рушди забони модарӣ дар шароити Истиқлолияти давлатӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон») // Маҷаллаи илмӣ «Масъалаҳои забоншиносӣ». – Душанбе, 2023, №1 (3). – С.85-89.

Ба автореферати диссертатсия аз ҷониби муҳаққиқони зерин ба шӯри диссертатсионӣ тақризи ворид шудаанд:

1. Тақризи Раҳмоналиев Ҷовидон Худоевӣ, номзади илмҳои филологӣ, муаллими калони кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатӣ Данғара мусбат буда, дар он чунин эродҳо зикр шудаанд:

- забони автореферат равону илмӣ бошад ҳам, гоҳо ҷумлаҳои носуфта ба назар мерасад (сах. 12, 19);

- баъзе ғалатҳои услубӣ, имлоӣ ва техникӣ (сах. 3, 7, 9, 13, 17).

2. Такризи Назаров Меҳрубон Ниёзмадович, номзади илмҳои филологӣ, мудири кафедраи забони тоҷикӣ Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» пурмухтаво ва илмӣ буда, дар он чунин эродҳо зикр шудаанд:

- азбаски кори илмӣ худ дар диссертатсия аз ҷиҳати забонӣ таҳқиқу баррасӣ мегардад, ба андешаи инчониб унвони мавзӯ «Диалектизмҳо дар осори Сорбон» бошад, кифоя аст.

- дар шароити кунунӣ баъзе натиҷагирӣҳои оморӣ дар диаграмма ва гистограммаҳо дар бехтар гардидани ҳусну кубҳи кор мусоидат менамоянд, дар фишурдаи диссертатсия чунин нишондод истифода мешуд, аз манфиат ҳолӣ набуд.

- дар баъзе саҳифаҳои автореферат ғалатҳои имлоӣ ва китобатӣ дида мешаванд (сах. 13, 19).

3. Такризи Саидов Нуралӣ Санғалиевич, номзади илмҳои филологӣ, дотсент, мудири кафедраи идоракунии захираҳои инсонии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон низ мусбат буда, камбудии зерин манзур шудааст:

- дар саҳифаи 8 дар ҷумлаи якуми вазифаҳои таҳқиқ хатои услубӣ ба ҷашм мерасад;

- хуб мебуд, ки дар мафҳумҳои давраи истиқлоли миллию давлатӣ (сах. 3, 18) солҳои аввали истиқол (сах. 3) давраи истиқлол (сах. 8) новобаста аз ифодаи замон Истиқлол ҳамчун исми хос зикр мешуд;

- дар баъзе саҳифаҳои автореферат ғалатҳои хусусияти имлоӣ (сах. 3, 5, 13) китобӣ (сах. 17) ва техникӣ (сах. 15, 16) ба назар мерасад.

4. Такризи Саидзода М. Б., доктори фалсафа PhD аз рӯи ихтисоси филология, дотсенти кафедраи забоншиносӣ ва таърихи забони Донишгоҳи давлатии Қӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ ҳам мусбат буда, чунин эродҳо оварда шудаанд:

- аз таҳлили бобҳо ҳулосаи муайян бароварда нашудааст, дар ҳоле ки зерфаслҳо низ ҳулосаи нопурра доранд.

- дар бахши истифодаи баъзе адабиёт низ тартиби овардани номи муаллиф, номи китоб, муҳаррир, макони нашр, соли нашр, миқдори саҳифа якнавохтӣ ба назар намерасад. Ҳамчунин, адабиёт ба тарзи нодуруст оварда шудааст.

- дар баъзе ҷойҳои рисола мавқеи истифодабарии аломатҳои пунктуатсионӣ: «тире» ва «дефис» риоя карда нашудааст.

Шурои диссертатсионӣ қайд менамояд, ки аз тарафи довталаби дараҷаи илмӣ дар асоси иҷро кардани таҳқиқоти илмӣ чунин **масъалаҳоро муқаррар намудааст:**

- маводи рисола аз эҷодиёти дар замони Истиқлоли Ҷумҳурии Тоҷикистон эҷоднамудаи Сорбон интиҳоб ва ҷамъоварӣ гардидааст, зеро дастовардҳои муҳимми адабию бадеии ӯ дар забон ва услуби осораш **ифода ёфтааст.**

- мавзӯи “Баррасии лингвистии диалектизмҳо дар осори Сорбон” дар забоншиносии тоҷик ҳамчун объекти таҳқиқ бори аввал сурат гирифта, хусусиятҳои лингвистӣ ва этнолингвистии онҳо ба риштаи **таҳқиқ кашида шудааст.**

- осори бадеӣ дар раванди инкишофи таркиби луғавии забони адабии ҳозираи тоҷик дар қиёс ба осори манзум бартарият дошта, қорбурди диалектизмҳо **фаровонтар аст.**

- дар давраи соҳибистиқлолӣ шароити наздикшавии забони адабӣ ба лаҳҷаю шеваи забонамон бештар ба мушоҳида мерасад, ки дар ин ҷода саҳми адибон **бағоят калон мебошад.**

- лозим ба ёдоварист, ки дар лаҳҷаҳо вожаҳои аслии тоҷикӣ шакли маъноӣ худро нигоҳ дошта, мавриди истифодаи мардуми минтақаҳои алоҳида қарор гирифтаанд, ки аз рӯи имкониятҳои доманадори худ миқдори зиёд ва хеле гуногуни калимаҳои **лаҳҷавиро фаро мегирад.**

- қорбурди ҳадафмандонаи диалектизмҳо бо мақсади шевою гӯшнавоз ва фаҳмо гардидани забони асари бадеӣ мусоидат мекунад, то ки хонандагон ҳангоми мутолиа гаронӣ эҳсос нанамоянд. Маҳз диалектизмҳо дар насри бадеӣ барои кушодани симои зоҳирӣ, олами ботинии персонажҳо ҳамчун василаи барҷастаи тасвири бадеӣ **ба қор мераванд.**

- марҳилаи воридшавии диалектизмҳо ба забони адабӣ дар давраи замонҳои гуногун якхела сурат нагирифтааст, аз ин рӯ, таҳқиқи мазкурро дар ин самт **муҳим арзёбӣ мегардад.**

- яке аз қабатҳои муҳимми забони осори Сорбонро диалектизмҳо ташкил медиҳанд, ки таснифи онҳо аз ҷиҳати мавзӯ, маъно ва хусусиятҳои морфологию сохторӣ, аз вазифаи муҳим ва асосии пажӯҳиши мазкур **ба ҳисоб меравад.**

- баррасии забонии этнографизмҳо дар баробари аҳаммияти лингвистӣ доштан, инчунин, барои ҳалли баъзе мушкилоти илмҳои таъриху этнография (мардумшиносӣ) низ **метавонад, мусоидат кунад.**

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ омӯзиши омилҳои истифода ва навъҳои гуногуни диалектизмҳо дар забони осори давраи Истиқлол, махсусан, забони ин давраи Сорбон аҳаммияти назариявии махсус дорад. Масъалаҳои назариявии фароҳамомада барои такмил ва ҳалли мушкилоти

назариявии фанҳои забони адабии ҳозираи тоҷик (бахши лексикология), услубшиносӣ ва маданияти сухан, ки дар сатҳи зарурӣ пажӯҳиш наёфтаанд, мусоидат карда метавонанд.

Аҳамияти натиҷаҳои бадастовардаи довталаб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар амалия чунин тасдиқ карда мешавад, ки натиҷаҳои назариявӣ амалии тадқиқотро мутахассисон барои таҳияи барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ аз фанҳои забони адабии ҳозираи тоҷик (бахши лексикология), услубшиносӣ, маданияти сухан истифода бурда метавонанд.

Баррасии эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ нишон доданд, ки масъалаи истеъмоли диалектизмҳо дар осори нависандагони тоҷик бо ташаккул ва рушди илми услубшиносӣ, ки ҳадафи асосии он тадқиқи забон ва услуби асари бадеӣ мебошад, вобастагӣ дорад.

Ба унвони **сарчашмаи таҳқиқ** романҳои Сорбон мисли “Росу” (2010), “Барзгар” (2014), “Шаҳрбону” (2015), “Зуза” (2016), “Ҷугӣ” (нашри дуюм, 2018) ва маҷмуаи ҳикояҳо “Мағзреза” (2013) **пазируфта шудааст.**

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар он ифода меёбад, ки нахустин маротиба дар забоншиносии муосири тоҷик баррасии лингвистии диалектизмҳо дар осори давраи Истиклолии Сорбон мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-068 назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ аз 10-уми июни соли 2024 дар бораи сазовор донишҷуи Умедҷони Лоикшо ба дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ қарор қабул карда шуд.

Ҳангоми гузаронидани овоздиҳии пинҳонӣ дар шурои диссертатсионӣ 12 нафар (фармоиши КОА аз 30.12.2022, № 306/шд), аз ҷумла 4 нафар докторони илм аз рӯи ихтисоси ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ иштирок дорад.

Дар овоздиҳӣ 12 нафар иштирок намуданд. Аз 15 нафар аъзои ба ҳайати шурои диссертатсионӣ шомилбуда овоз доданд: тарафдор – 12 нафар, муқобил – нест, бетараф – нест, бюллетенҳои безътибор – нест.

Раиси шурои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои филологӣ, профессор

Ҷаматов С.С.

Котиби шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ, дотсент

Каримова Д.Н.

10.06.2024

